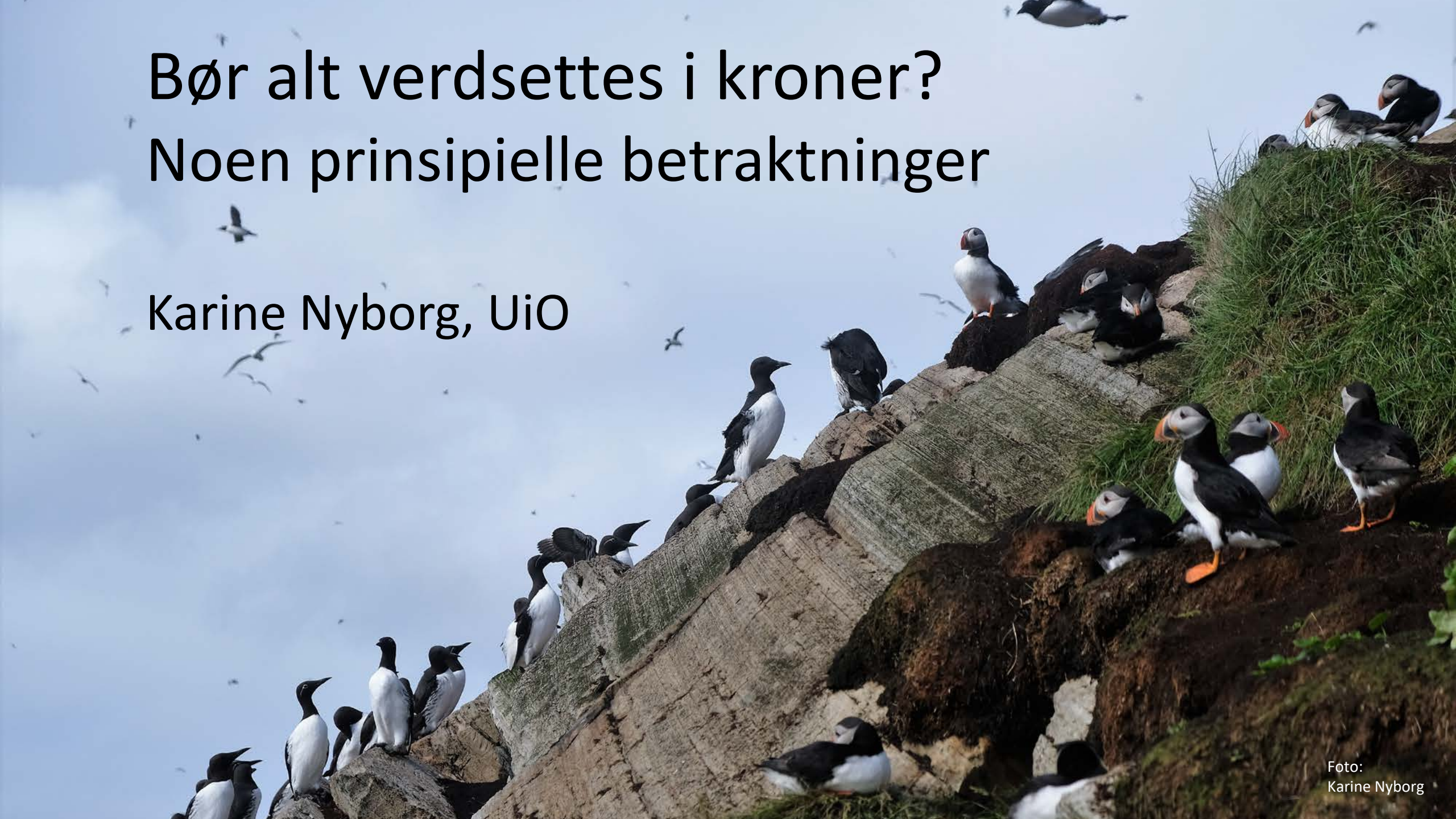

Bør alt verdsettes i kroner? Noen prinsipielle betraktninger

Karine Nyborg, UiO

Hva er formålet med analysen?

1. Rangere tiltak

- Gi klar anbefaling/«fasitsvar»
- Implisitt eller eksplisitt: Må verdsette alt
- Implisitt eller eksplisitt: Må velge normativt verdigrunnlag
(**velferdsfunksjon/vektlegging av ulike hensyn**)

2. Gi bakgrunn for *andres* vurdering

- Gi oversikt og forståelse for beslutningstakerne
- Bedrer verdsetting beslutningstakernes forståelse?
  - Er kroneverdier talende/oppklarende, eller forvirrende/provoserende?
  - Alternativ: andre måleenheter/visuell/verbal beskrivelse (endring i antall støyplagede, bestand av truet art, bilder av forventet landskapsendring)
- Skille sak & vurdering: input til beslutningstakere med ulike verdisyn

Samfunnsøkonomisk lønnsomhet: velferds mål?

- Vil mer omfattende verdsetting gi et bedre og mer faglig korrekt bilde av hva som er best for samfunnet?
- «At et tiltak er samfunnsøkonomisk lønnsomt, betyr at befolkningen til sammen er villig til å betale minst så mye som tiltaket koster.
- Dette innebærer at summen av tiltakets nyttevirkinger overstiger summen av kostnadene.»

- Tankeeksperiment:

Blokk med 20 fattige familier rives for å gi utsikt til én rik.

BV for å beholde leiligheten, fattig familie: 1 mill kr.

BV for å få utsikt, rik: 25 mill. kr.

Rivekostnad: 2 mill. kr.

Ingen utbetaling av kompensasjon.

1. Samfunnsøkonomisk lønnsomt i hht. FIN (2021)?

2. Paretoforbedring?

3. Velferdsforbedring?

Et kraftlinje-eksempel

- Alternative traséer for kraftlinje: A og B
- Formål: bedre forsyningssikkerhet
- Likt for begge:
  - Betalbare kostnader, fordeling av disse
  - Fysiske miljøinngrep
  - Antall personer som bruker området til rekreasjon
  - Alle har like preferanser

[$U_i = u(X_i) + v(E)$, der u og v er konkave, X_i = i 's konsum målt i penger, E = miljøkvalitet i fysiske enheter.]

- Eneste forskjell: De som bruker A har høyere inntekt (og lavere grensenytte av inntekt)

- Vi måler betalingsvillighet for bevaring blant brukerne av hvert område
- Bruker nytte-kostnadsanalyse til å velge hvilket område som skal bevares og hvilket som skal bygges ut
- Ingen kompensasjon skal utbetales til rekreasjonsbrukere
- Hvilket område bygger vi ut?

Et kraftlinje-eksempel, forts.

- Total nytteendring: uavhengig av valg A/B
- Betalingsvillighet for å beholde rekreasjonsområdet: større i A, pga høyere inntekt
- NKA som 'fasitsvar': B velges *pga* lavere inntekt i område B
  - Rimelig hvis kompensasjon ble utbetalt: Billig å kompensere folk med lav inntekt
  - Hvis kompensasjon *ikke* utbetales: Har du lav inntekt, teller din nytteendring mindre
  - Det samme vil skje neste gang...
- Samfunnsøkonomisk lønnsomt $\neq$ velferdsforbedring
- 'Potensiell' Paretoforbedring $\neq$ faktisk Paretoforbedring

Netto betalingsvillighet som velferds mål

- Implisitt antakelse: en krone er like mye verd fra samfunnets perspektiv uansett hvem den tilhører
- Er en ekstra krone like viktig for alle?
- Bør samfunnet legge like stor vekt på alles interesser?

Hva antar vi ved å bruke samfunnsøkonomisk lønnsomhet som velferds mål?

- **Enten:**
- Vi tror **en (ekstra) krone er like viktig for alle**
  - Alle har lik grensenytte av penger
- Og er **utilitarister**
  - Lar alles nytte telle like mye ($W = U_1 + \dots + U_n$)
- **Eller:**
- Vi tror **ikke en (ekstra) krone er like viktig for alle**
  - Folk har ulik grensenytte av penger
- Og synes samfunnet **bør legge mer vekt på nytteendringer for de som bryr seg lite om penger.**
  - Hvis **en ekstra krone er viktigere for fattige:** lar de rikes **nytteendringer** telle **systematisk** mer enn de fattiges.
  - Velferdsvekter: omvendt proporsjonale med grensenytten av inntekt

- Svært kontroversielt verdisyn!
- Vil bidra til å forsterke eksisterende ulikhet: lav inntekt -> mindre vektlagt ved interessekonflikter
- Hva sier statlige retningslinjer om normativ bruk av samfunnsøkonomisk lønnsomhet («fasitsvar»)?

NOU 2012:16

- Ikke skrevet for «fasitsvar»-bruk

«Hovedformålet med en samfunnsøkonomisk analyse er å klarlegge og synliggjøre konsekvensene av alternative tiltak før beslutning om iverksetting av tiltak fattes. Samfunnsøkonomiske analyser er dermed en måte å systematisere informasjon på (NOU 1998: 16). Analysene skal utgjøre en del av et beslutningsgrunnlag, uten dermed å representere en beslutningsregel.»

Utredningsinstruksen

- **Ikke krav** om prioritering etter samfunnsøkonomisk lønnsomhet
- «Hvilket tiltak anbefales, og hvorfor?»
- «Når det skal utredes tiltak som man forventer gir vesentlige nytte- eller kostnadsvirkninger, herunder vesentlige budsjettmessige virkninger for staten, skal det gjennomføres en analyse i samsvar med gjeldende rundskriv for samfunnsøkonomiske analyser. I slike analyser skal det være et nullalternativ.»

FIN (2021)

FIN 2021

- **Ikke krav om** prioritering etter samfunnsøkonomisk lønnsomhet
  - Men noe uklarhet?
- «Basert på beregnet netto nåverdi, ikke-prissatte virkninger og usikkerhet skal det gjøres en samlet vurdering av samfunnsøkonomisk lønnsomhet av de ulike alternativene. Vurderingen skal følges av en rangering av de ulike tiltakene.»
- «Det skal redegjøres for hvordan ulike mål om fordeling og interessekonflikter kan påvirke hvorvidt det er ønskelig å gjennomføre tiltaket.»

DFØ 2023

- Legger i større grad opp til fasitsvar-bruk
- «Som hovedregel skal man anbefale det mest samfunnsøkonomisk lønnsomme tiltaket,
- det vil si det tiltaket som vurderes å gi størst samlede positive virkninger i forhold til samlede negative virkninger for samfunnet.
- Det skal tas hensyn til både prissatte og ikke-prissatte virkninger ved vurdering av lønnsomhet.

Bør vi verdsette alt?

- **Som beslutningsverktøy («fasitsvar»): Ja, alt må verdsettes**
  - Eksplisitt normativ analyse, ikke etisk/politisk nøytral
  - Samfunnsøkonomisk lønnsomhet som velferds mål: svært kontroversielt
  - Vanskelig å forsvare slik bruk uten fordelingsveker
- **Som grunnlag for andres vurdering: Nei, alt trenger ikke verdsettes**
  - Hva gir best forståelse hos beslutningstakerne?
  - Pedagogisk vurdering
  - Kan variere fra sak til sak